

Martí Domínguez: natura i cultura

Carles Montpart Tura

Del novel·lista, biòleg i periodista valencià Martí Domínguez n'hem parlat en aquestes pàgines de "latortugaavui" en dues ocasions. La primera, al número 13, de juny de 2013, amb un article titulat "Les vides novel·lades de Martí Domínguez", on donàvem notícia de l'aparició de la seva darrera novel·la i comentàvem breument les seves obres anteriors. La segona, al text "De maquis i bandolers", al número 40, de desembre de 2015, on ressenyàvem, entre d'altres títols, l'última novel·la d'aquest escriptor, La sega. Avui parlem dels seus més recents reculls d'articles de divulgació científica.

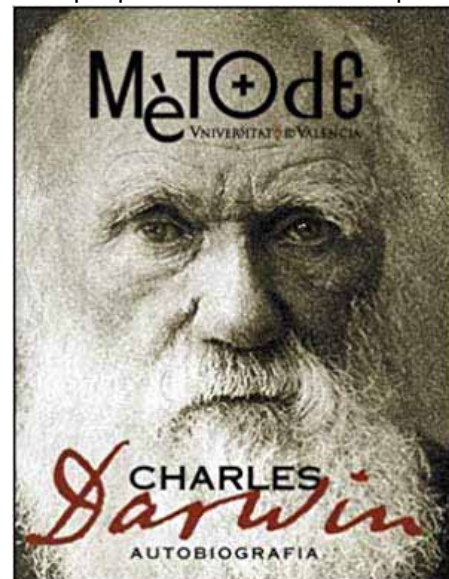
Una sòlida obra novel·lística

Martí Domínguez (Madrid, 1966) és doctor en Biologia, professor de Periodisme de la Universitat de València i director de la revista científica *Mètode*. Actualment dirigeix la Biblioteca Darwin, on l'editorial Laetoli va donant a conèixer l'obra científica de l'autor de *l'Origen de les espècies*, i és membre numerari de l'Institut d'Estudis Catalans.

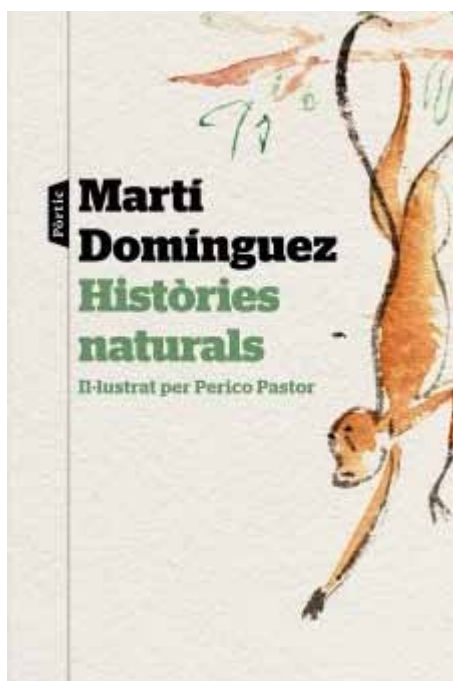
Quant a la seva producció novel·lística, Martí Domínguez és autor d'una trilogia que constitueix un interessant retrat novel·lat del segle XVIII, especialment centrat en tres grans figures de la Il·lustració: Georges-Louis Leclerc, comte de Buffon —naturalista, escriptor i un dels homes que millor representen l'esperit il·lustrat francès—, Voltaire i Goethe. Es tracta de *Les confidències del comte de Buffon* (Tres i Quatre, 1997), *El secret de Goethe* (Edicions 62, 1999) i *El retorn de Voltaire* (Destino, 2007). Aquestes novel·les van ser objecte d'una molt bona acollida, tant per part del públic com de la crítica, i van obtenir diversos guardons.

La primera, els premis Andròmina de Narrativa de 1997, Creixells de 1998 i Premi de la crítica de la Universitat de València de 1998; la segona, el premi Prudenci Bertrana de 1999 i altre cop el Premi de la crítica de la Universitat de València de 1999 i, l'última, el Premi Josep Pla de 2007.

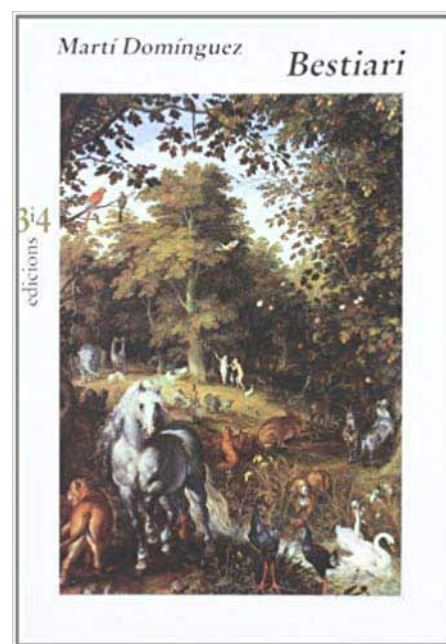
Amb la següent novel·la, *El fracassat* (Proa, 2013), Domínguez ens proposava un canvi d'època

—passàvem del segle XVIII a finals del segle XIX— i ens reconstruïa amb un gran encert literari l'ambient artístic que va envoltar el naixement del grup de pintors coneguts com a "impressionistes". Tot i que els grans protagonistes de la novel·la són Paul Cézanne i Camille Pissarro, pel text veïem desfil·lar tots els pintors que van acabar marcant una època i que van representar el punt de partida de la pintura moderna: Manet, Monet, Renoir, Degas i Sisley, entre els més coneguts actualment. Cézanne, però, serà el més radical de tots ells i el més incompès, tant pels altres pintors com pel públic. Només la ferma amistat, el suport i l'encoratjament de Camille Pissarro el farà perseverar en l'obsessió per elaborar una pintura radicalment personal i allunyada de l'academicisme imperant. Picasso, quan va afirmar que "*Cézanne és el pare de tots nosaltres*" reconeixia la gran personalitat i el trencament que suposava l'obra del pintor provençal.

Amb *La sega* (Proa, 2015), Martí Domínguez, feia un pas més d'acostament a l'època contemporània i ens oferia una apassionant i commovedora història d'amor i violència centrada en l'activitat dels maquis al Maestrat. L'obra ens narrava, a través de la mirada retrospectiva d'un nen de deu anys, la dura vida dels masovers a les muntanyes de Penyagolosa, entre Terol i Castelló, durant les campanyes de la Guàrdia Civil contra els maquis entre els anys 1947 i 1950. Els masovers, atrapats entre les exigències dels guerrillers i la violència dels guàrdies civils, acaben essent l'ase dels cops d'una situació que no deixa de ser la conseqüència funesta d'una guerra que fa anys que s'ha acabat però que rebrota constantment en la vida de cada dia de la gent corrent. Amb la darrera novel·la publicada fins ara, *L'assassí que*

estimava els llibres (Proa, 2017), Martí Domínguez ens demostra la seva versatilitat com a escriptor, ja que servint-se de l'estructura de la novel·la negra, en aquesta ocasió basteix una trama que, a partir de la mort d'un crític literari, constitueix una viva descripció de les misèries que envolten la burgesia i més concretament el món de la cultura i del periodisme valencians.

Un gran divulgador científic

A part de la seva interessant obra novel·lística, Martí Domínguez és conegut per les seves col·laboracions en mitjans de comunicació escrits com els diaris *La Vanguardia*, *Ara* o *El País*, i per la seva llarga presència a les pàgines del setmanari *El Temps*, on, a la secció anomenada *Històries naturals*, ha publicat una gran quantitat d'articles d'entomologia i botànica en què combina la divulgació científica amb la reflexió literària. Fins ara teníem el recull d'aquestes col·laboracions a *El*

Temps als volums *Peiximinuti* (Tres i Quatre, 1994) i *Bestiari* (Tres i Quatre, 2000), tots dos difícils de trobar actualment tant a les llibreries convencionals com en algunes biblioteques públiques. És una magnífica notícia, doncs, la recent aparició del recull *Històries naturals* (Pòrtic, 2018), un llibre que pren per títol la secció de la revista on han estat publicats i que agrupa un total de cent vint-i-cinc articles il·lustrats molts d'ells amb uns suggerents dibuixos de Perico Pastor.

És en aquests textos on podem descobrir l'autèntica passió científica —i la immensa curiositat, un element que s'encomana— de l'escriptor valencià, així com la seva gran cultura literària i artística. Són articles que tenen una clara voluntat de fer sortir dels petits cercles d'iniciats tot un seguit de coneixements que permeten al lector que s'hi apropi endinsar-se

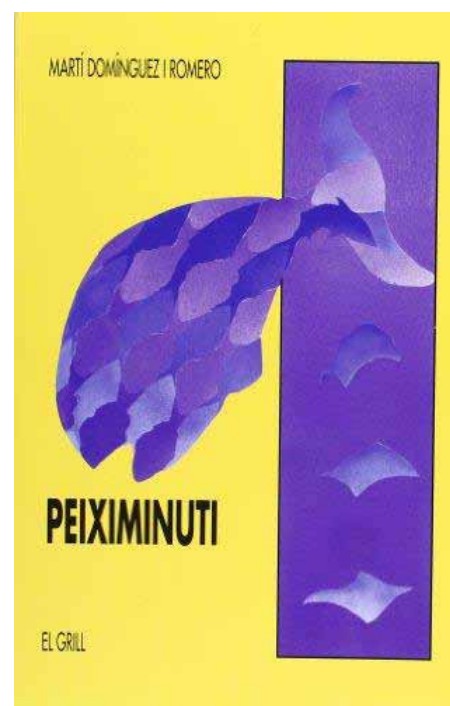
en les sorprenents meravelles que enclou allò que anomenem *vida*. L'autor mateix ens diu al pròleg que les seves "*Històries naturals' estan necessàriament impregnades per la diversitat de la vida*" i que "*quan més estudie els éssers vius, més m'enlluerna tot el que em queda per saber i descobrir*" (p.13). Una vida i una natura que, lluny dels postulats bondadosos d'un Rousseau, és sovint "*despietada i atroç*" i on "*hi ha poc lloc per a la solidaritat*" i "*tot, o quasi tot, descansa en l'esgarriadora fórmula de menjar i no ser menjat*" (p.14).

En aquest text inicial, Martí Domínguez valora el paper dels naturalistes, ja que "*un país que ha comptat amb bons naturalistes és una terra més respectable, més coneguda i més estimada*" i deplora que la situació actual sigui la que descriu: "*Comptat i debatut, el naturalista, en aquests temps tan salvatges de destrucció del territori i del paisatge, és un home proscrit, un exiliat, un nyicris, un home sense autoritat. Com s'esdevé, és clar, amb el conjunt dels escriptors*". Malgrat el pessimisme que pot semblar que destil·la l'afirmació que ve a continuació, "[...] *Per tant, i deixeu-me aquesta llicència, 'escriure sobre la natura' és reincidir en el mal, és recaure, i per partida doble, en l'exili i en la sensació de no comptar per a gairebé res*" (p. 14), la lectura dels textos de Martí Domínguez ens aboca a tot al contrari: a descobrir la meravellosa diversitat de la natura a través d'una prosa —d'un estil, que diria el seu admirat Buffon— molt treballada, irònica sovint i precisa sempre, al servei de la divulgació d'uns coneixements sobre la història natural que, combinats amb una gran quantitat de referències literàries, artístiques i fins i tot

etimològiques, constitueixen un immens estímul i una autèntica delícia per a l'intel·lecte.

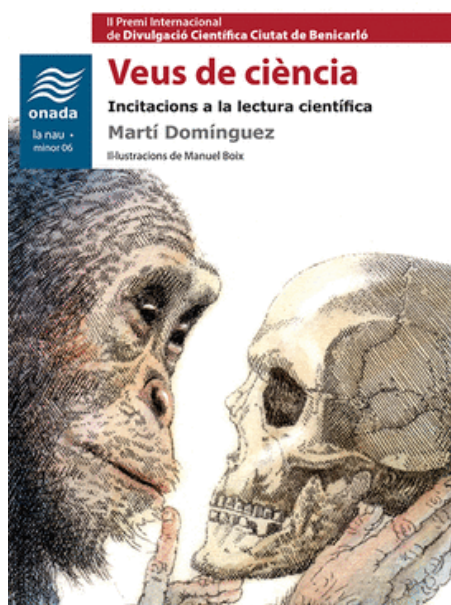
El coneixement i la llibertat

Tota l'obra de Martí Domínguez, tant les novel·les com els articles de divulgació científica, tenen un objectiu comú: col·laborar a fer conèixer el llarg camí que ens ha portat com a espècie a voler entendre la natura i l'ésser humà

més enllà del que la mitologia i la religió han anat dictaminant. Un camí ple d'entrebancs que, en el fons, és el camí de la llibertat humana. Jaques Monod, autor del cèlebre assaig *L'atzar i la necessitat* (1970), va afirmar que l'home pot triar entre el regne o les tenebres. Ens ho recorda Martí Domínguez a la "Introducció" del seu assaig *El somni de Lucreci* (Proa, 2013, Premi Carles Rahola d'assaig), un llibre apassionant que porta, justament, el subtítol "Una història de la llibertat del pensament". En aquest llibre Domínguez parteix de l'obra

De rerum natura (*De la natura*), de Titus Lucreci (99 aC – 55 aC), per descriure amb detall i amb una enlluernadora profusió de referències científiques, històriques, artístiques i culturals aquest llarg camí que va de les intuïcions del poeta llatí fins als descobriments més recents de la genètica i de la sociobiologia. Un “fil roig”, com l’anomena Domínguez, que passa per figures cabdals de la història de la ciència i del pensament com són Galileu, Newton, Buffon, Linné, Voltaire, Diderot, Rousseau, Goethe, Darwin, Mendel i Edward O. Wilson, entre molts d’altres. Un camí que ha estat una constant lluita contra el fanatisme religiós i la superstició i que, al capdavant, ens ha portat, especialment després de Darwin —el personatge sens dubte més estimat per l’autor valencià— a descobrir que “ [...] no som res d’especial. O per afinar una mica més no som res més que simis i, com s’esdevé amb les altres espècies, entre ells la resta de primats, els nostres deures no estan escrits enlloc” (p. 14).

La lectura d’assajos com *El somni de Lucreci* ens fa adonar, especialment als lectors que ens podem considerar “de lletres”, de les nostres immenses llacunes pel que fa al coneixement i les lectures científiques. Justament per omplir aquest buit, és molt interessant el llibre de Martí Domínguez *Veus de ciència. Incitacions a la lectura científica* (Onada Edicions, 2017, II Premi Internacional de Divulgació Científica Ciutat de Benicarló), un recull de seixanta-tres articles publicats anteriorment al suplement “Cultura/s” de *La Vanguardia*, en què l’autor valencià ens presenta —i, és clar, ens incita a llegir— textos científics que considera imprescindibles per a tot aquell que vol tenir una mínima formació en aquest terreny.

Domínguez enceta el llibre amb aquesta consideració: “Si preguntàrem a un bon lector, d’aquests que tenen criteri literari i que segueixen les novetats editorials, quants llibres de contingut científic ha llegit els darrers anys tindríem segurament una decepció. Probablement ens diria que cap, i intentaria justificar-se al·ludint a la manca de temps i com de lluny es queden aquestes lectures dels seus interessos més primaris. Així les coses, es produeix la paradoxa de viure un moment molt emocionant pels progressos científics i tecnològics (tots portem al damunt el nostre smartphone connectat a internet) i tenir al mateix temps una societat del tot ignorant respecte a aquests avenços.” (p. 14). Més endavant Domínguez afirma que, contràriament al que feien Lucreci, Montaigne, Voltaire, Zola i Proust, per només posar alguns exemples, “en general, els escriptors actuals ignoren el món científic per a la seva bastida literària.

Martí Domínguez

Fins i tot per a la seva anàlisi de la naturalesa humana. L'escriptor d'avui en dia parla de l'home des de la introspecció, d'una forma del tot allunyada del pensament biològic contemporani: sense cap vincle amb la investigació actual, ni amb les dades aportades per l'antropologia i la psicologia evolucionista” (p. 14).

La culpa, però, d’aquest distanciament entre “les dues cultures”, terme que va encunyar Charles Percy Snow als anys cinquanta del segle passat, no és només dels escriptors. També els científics s’han anat allunyant d’una prosa amb voluntat d’estil: “El científic ha renunciat a l’estil: allò que es diu ‘anglès científic’ no és més que un text desarmat de voluntat estilística. Una mena d’esperanto, però sense cap tipus de calat literari, com un ‘morse’ comunicatiu, sense més aspiració que fer-se entendre” (p. 15). Galileu, Darwin, Buffon, ens diu Domínguez, van escriure amb una prosa ambiciosa, amb estil, utilitzant recursos procedents de la retòrica clàssica. D’entre els escriptors amb curiositat científica, Martí Domínguez esmenta Ian McEwan, i entre els científics amb dots per a l’escriptura destaca Stephen Jay Gould, Richard Dawkins o Edward O. Wilson. De tots en proposa suggerents lectures. Nosaltres, tant per la qualitat de la seva escriptura com pels seus vastos coneixements científics, proposem, és clar, Martí Domínguez.